

บทที่ 2

แนวคิดและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรบ้านโป่งแก่งพัฒนา ในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาตามโครงการพระราชดำริ
2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ
3. แนวคิดการจัดตั้ง กลุ่ม องค์กร และการพัฒนาความมั่นคงของกลุ่ม
4. แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับและการเปลี่ยนแปลง
5. การดำเนินงานตามทฤษฎีใหม่ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. การพัฒนาตามโครงการพระราชดำริ

ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการเพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีที่อยู่อาศัย ทำกิน และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมให้ราษฎร ตลอดจนสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ประชาชนพึงจะได้รับเช่น แหล่งน้ำ เพื่อใช้ในการอุปโภค-บริโภค เพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของราษฎรดีขึ้น พออยู่ พอกินดำรงชีวิตด้วยความผาสุกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระทานหลักการและนโยบายการพัฒนาที่เกี่ยวข้องสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นเสมอว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์นั้นเป็นโครงการที่มุ่งช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรประสบอยู่ จึงเน้นหลักมุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในพื้นที่ประสบปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งต้องรีบแก้ไขอย่างรีบด่วน

2. การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน ตามลำดับความจำเป็นประหยัด

เพื่อให้มีรากฐานที่มั่นคงก่อนแล้วจึงดำเนินการเพื่อความเจริญก้าวหน้าในลำดับต่อไปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในลักษณะการพึ่งตนเองทรงใช้คำว่า “ระเบิดจากข้างใน” นั่นคือการทำให้ชุมชน หมู่บ้าน มีความเข้มแข็งก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่เอาความเจริญหรือบุคคลภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสได้เตรียมตัวหรือตั้งตัว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือราษฎรตามความจำเป็นและความเหมาะสมตามสภาพ เพื่อให้ราษฎรเหล่านั้นจะสามารถพึ่งตนเองได้ และออกมาสู่สังคมภายนอกได้อย่างไม่ลำบาก

3. การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริเพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้มีความแข็งแรงที่มีแนวคิดในการดำรงชีวิตต่อไปแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้มุ่งเน้นพัฒนาให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เพราะเป็นโครงการที่สนับสนุนให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

4. ภูมิสังคม

การพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น จะต้องให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนั้นๆ เนื่องจากแต่ละแห่งคนไม่เหมือนกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีไม่เหมือนกัน ทรงใช้คำว่า “ภูมิสังคม” คือ ทรงดูลักษณะภูมิศาสตร์และลักษณะของสังคมไม่ว่าเขาอะไรที่ทันสมัยมากๆ เข้าไปให้ชาวบ้านทั้งที่เขาไม่สามารถใช้ได้ หรือถือว่าการดำเนินการที่ผิดพระองค์ทรงชี้แนะพวกเราอยู่ตลอดเวลาว่าการดำเนินการต่างๆ นั้นต้องใช้สอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคม

5. เรียบง่าย ประหยัด

ในการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎร ทรงใช้หลักในการแก้ปัญหาด้วยธรรมชาติ เรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำเองได้ หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมินาณนั้นๆ มาแก้ปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูง หรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากนัก ดังที่นายสุเมธ ตันติเวชกุลกล่าวว่า วิธีการแก้ปัญหาต่างๆ นั้น ทรงใช้ความเรียบง่ายใช้ธรรมชาติเข้าแก้ไขกันเอง อยู่ตลอดเวลาถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน จะทรงสวมวิญญาณของเกษตรกรเข้าไปแก้ปัญหา ทรงตรัสอยู่เสมอว่า อย่าได้เอาอะไรที่ชาวบ้านไม่สามารถทำได้ไปให้

เขา วิธีการแก้ไขปัญหของพระองค์นั้น บางครั้งเรียบง่ายจนกระทั่งเรานึกไม่ถึงทรงรับสั่งว่า จะเอา
อธรรมสู้ธรรม

6. การส่งเสริมความรู้และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าควรที่จะสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้านชนบทขาดแคลนและเป็นความต้องการ ซึ่งก็คือความรู้ในการทำมาหากินการทำเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่พระองค์ทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมี “ตัวอย่างของความสำเร็จ” มีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทมีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้และนำไปปฏิบัติได้เองพระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศเพื่อเป็นสถานที่ศึกษา ทดลอง วิจัย และแสวงหาความรู้เทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่ราษฎรรับได้และสามารถนำไปดำเนินการเองได้และเป็นวิธีการที่ประหยัดเหมาะสม รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎร ที่อาศัยอยู่ในภูมิประเทศนั้นเมื่อได้ผลจากการศึกษาแล้วจึงนำไปส่งเสริมให้เกษตรกรได้ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไปพระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลายได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศและสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลอย่างจริงจัง

จากการพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่กล่าวมาข้างต้น เช่นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การพึ่งตนเอง หรือวิธีการพัฒนาต่างๆ ที่เป็นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหน่วยงานที่ร่วมสนองพระราชดำริสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ประชาชนในพื้นที่ เกิดความอยู่ดีมีสุขโดยทั่วหน้ากันได้

2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

2.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางในการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (กรมการปกครอง, 2541, น. 4-5) คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิต การมีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน สามารถเลี้ยงดูอู่ชูตนเอง โดยให้ความเหมาะสม เพียงพอกับความต้องการของตนเองได้

นิคม มูลิกะคามะ (2542, น. 263) ให้ความเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า มีความพอเพียงในครอบครัว ชุมชน มีความเข้มแข็งช่วยตัวเองได้ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนในศาสนา มีสังคมที่สงบ กินดีอยู่ดีขึ้น

ประเวศ วะสี (2542, น. 4-6) ให้ความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่ส่งออก ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่หมายถึงการที่มนุษย์เราควรมีความพอเพียง ในอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกันได้แก่

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว
- 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ ไม่เป็นทำลาย
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การรู้จักที่จะอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว
- 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน มีความสามัคคีต่อกัน
- 5) ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ร่วมกัน และสามารถปรับตัวต่อสภาวะการณ์ต่าง ๆ

6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง คือ การที่กลุ่มชนมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมยึดถือในวัฒนธรรมของตัวเอง

7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รูบวบ ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่นๆ ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจแบบบูรณาการ เป็นต้น

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานในทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางด้านจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มี

สติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (จักรมณท์ ภาสูกวณิช, 2547, น. 23)

2.2 หลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผนคุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนประกอบด้วย 3 ลักษณะพร้อมๆ กันดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

2.3 หลักวิชาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ นั้น สามารถยกตัวอย่างหลักวิชาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้จากทฤษฎีใหม่ ซึ่งช่วยให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัดและเลี้ยงตนเองได้ อีกทั้ง ในหน้าแล้งมีน้ำน้อยก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชต่างๆ ได้แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้โดยไม่ต้องเบียดเบียนชลประทาน ส่วนในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้ก็สามารถที่จะฟื้นตัว และ

ช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

จากความหมายคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงสรุปได้ว่า การที่เกษตรกรจะประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มได้นั้นหากมองในมุมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตที่เหมาะสมกับฐานะ พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ แบบพอมี พอกิน มีเหตุและผลซึ่งสามารถใช้เป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมได้รวมทั้งการจัดสรรพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขอีกทั้งทำให้มองเห็นโดยภาพรวมได้ว่า การจะดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง “รูปแบบทฤษฎีใหม่” นั้นสำคัญอยู่ที่ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยมใดๆ สิ่งเหล่านี้ เป็นแนวทางที่เอื้อประโยชน์ และเหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตของเกษตรกร ซึ่งส่งผลให้มีคุณภาพที่ดีและยืนยาวมั่นคงได้

2.4 ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

เศรษฐกิจแบบพอเพียงภาคเกษตรกรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยแนวทางการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มีหลักการที่สำคัญ คือ เน้นให้ครัวเรือนเกษตรกรมีอาหารมีรายได้เพียงพอ ต่อการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวก่อนเป็นลำดับแรกด้วยจัดสรรพื้นที่ทำการเกษตร ให้มีความเหมาะสมกับลักษณะพื้นที่และชนิดของพืชที่ปลูก (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2543, น. 13)

แนวความคิดทฤษฎีใหม่ที่เกิดขึ้นได้ เนื่องด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกษตรกรประสบจากการทำเกษตรกรรม ทรงให้หลักความรู้ทางระบบเกษตรนิเวศน์ (Agro – Ecosystem) ควบคู่ไปกับการทำเกษตรแบบผสมผสาน (Integrated Farming) เพื่อให้เกิดการพัฒนาเกษตรที่ยั่งยืน (Sustainable agriculture) เป็นหลักการที่ชาวบ้านเข้าใจและปฏิบัติตามได้ง่ายๆ ในการที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเองได้ โดยเน้นให้มีเศรษฐกิจพอเพียงพระราชดำรินี้ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นแนวทางการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรผู้ใช้พื้นที่ทำการเกษตร ในการจัดสรรพื้นที่เพื่อทำการเกษตรนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงคำนวณและแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน แบ่งออกเป็น 30 : 30 : 30 : 10 และในบางพื้นที่อาจยืดหยุ่นได้ตามลักษณะพื้นที่ในแต่ละแห่งโดยหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่มีอยู่ 3 ขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

2.4.1 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง

เป็นการทำการเกษตรที่เน้นการผลิต เป็นการผลิตแบบพึ่งตนเองของเกษตรกร ด้วยวิธีง่ายๆ แบบค่อยเป็นค่อยไปควบคู่ไปกับการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นการนำเอาทรัพยากร และปัจจัยที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ด้วยเทคโนโลยี ท้องถิ่นที่มีอยู่ ด้วยการจัดการทรัพยากรดินและน้ำให้เหมาะสมกับพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรแต่ละราย ซึ่งมีหลักการสำคัญดังนี้

1) เพื่อให้เกษตรกรมีความพอเพียงเลี้ยงตนเองได้ โดยแบ่งพื้นที่สำหรับทำนา ข้าวประมาณ 30% ของพื้นที่ หรือตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ของเกษตรกร เพื่อให้ครัวเรือน มีข้าวกินเพียงพอตลอดปี (โดยเฉลี่ยแล้วคนไทยกินข้าว 200 กิโลกรัมข้าวเปลือกต่อปี) เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วค่อยนำไปขายเป็นรายได้แก่ครัวเรือน และในแปลงนาข้าว เกษตรกรอาจปลูก พืชตระกูลถั่วหรือางาในแปลงนา เพื่อเป็นการปรับปรุงดินและเพิ่มรายได้ เป็นการใช้พื้นที่นาให้เกิด มูลค่าเพิ่มต่อผลผลิต

2) ให้เกษตรกรมีน้ำพอเพียงเพื่อการเกษตรได้ตลอดปี ในส่วนนี้จะแบ่งพื้นที่ สำหรับแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรประมาณ 30% ของพื้นที่หรือโดยประมาณว่า พื้นที่ทำการเกษตร 1 ไร่ จะต้องมียน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี อย่างไรก็ตามขนาดสระน้ำของเกษตรกรแต่ละรายอาจ ไม่เท่ากันก็ได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นที่และสภาพแวดล้อมแต่ละแห่ง และเพื่อให้เกษตรกรได้ใช้ ประโยชน์จากสระน้ำอย่างแท้จริง ในบริเวณสระน้ำควรปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดให้ เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลกันระหว่างพืชกับสัตว์ ส่วนของชานสระหรือ คลองส่งน้ำ ควรปลูกตะไคร้ ข่า เพื่อป้องกันการชะล้างการพังทลายของดิน เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้น แก่ขอบสระและยังเป็นการช่วยกรองน้ำเสียก่อนลงสู่สระ หรือแปลงนาข้าวเกษตรกรควรปลูกไม้ผล ตามบริเวณขอบสระน้ำด้วยเพื่อให้มีรายได้เสริมในระยะยาว โดยเกษตรกรไม่ต้องลงทุนมากนัก

3) พื้นที่ส่วนที่สาม เป็นการปลูกพืชผสมผสานประมาณ 30% ของพื้นที่ หรือ ความเหมาะสมของลักษณะพื้นที่เกษตรกรแต่ละราย โดยการปลูกพืช ไม้ผล หรือไม้ยืนต้น ควร คัดเลือกพันธุ์พืชและกล้าไม้ผล ไม้ยืนต้นให้เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ดินและสภาพภูมิประเทศ โดยพืชที่ควรปลูกได้แก่ พืชผักสวนครัว ไม้ผลหรือผักยืนต้น พืชล้มลุก ไม้ดอก เห็ด สมุนไพร เครื่องเทศ ไม้ใช้สอยหรือไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชบำรุงดินและพืชคลุมดิน การปลูกพืชของเกษตรกร ควรยึดหลักว่า ให้มีผลผลิตเพื่อการบริโภคและขายได้ตลอดปีเป็นการลดค่าใช้จ่ายประจำวันและ เพิ่มรายได้

4) พื้นที่สวนที่สี่ เป็นพื้นที่โครงสร้างพื้นฐานประมาณ 10% ของพื้นที่ ใช้สำหรับ เป็นที่อยู่อาศัย โรงเรียนเลี้ยงสัตว์ โรงเรียนทำปุ๋ยหมัก โรงเรียนเพาะชำและยุงฉางข้าว ปลูกพืชผักสวนครัวหรือสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในกรณีที่พื้นที่เกษตรกรรมบางรายมีการระบายน้ำไม่ดีอาจเพิ่มพื้นที่ส่วนนี้เพื่อสร้างคลองส่งน้ำหรือคันกันน้ำ โดยเกษตรกรอาจปลูกไม้ผล และพืชอื่นๆ ตามคันหรือคลองส่งน้ำเพื่อกันดินพังในการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นต้น เกษตรกรควรยึดหลักการทำการเกษตรแบบผสมผสานควบคู่ไปกับระบบเกษตรนิเวศน์ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นหลักในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพื่อให้มีผลผลิตทางการเกษตรเพียงพอต่อการบริโภคและมีรายได้ตลอดปี การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบหลากหลายชนิด จะเกิดระบบนิเวศวิทยาช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างยั่งยืน

2.4.2 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง

เมื่อเกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ จากการทำการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ ในขั้นที่หนึ่งจนประสบความสำเร็จแล้ว เกษตรกรสามารถที่จะรวมพลังเกษตรกรในรูปแบบกลุ่มเกษตร รวมกลุ่มในการผลิตและจำหน่ายอาจทำในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีหลักการสำคัญดังนี้

1) การผลิต เกษตรกรจะต้องรวมกลุ่มกันในการผลิต เช่น การกำหนดการผลิตพืชไว้ในฤดูเพาะปลูก จำนวนที่กลุ่มเกษตรกรได้ตกลงกันโดยใช้หลักอุปสงค์อุปทานเพื่อป้องกันการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ในส่วนนี้เกษตรกรจะต้องร่วมมือกันในการจัดหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การจัดการน้ำ และทรัพยากรอื่นเพื่อใช้ในการเกษตร

2) การตลาด เพื่อรักษาผลผลิตทางการเกษตร เกษตรกรจะต้องรวมกลุ่มกันขายผลผลิต มีการจัดตั้งกลุ่มตัวแทนหาข้อมูลทางด้านการตลาดเพื่อมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการผลิตในฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป

3) การเป็นอยู่ ให้เกษตรกรมีปัจจัยสี่อย่างเพียงพอ ในส่วนของเกษตรกรที่ไม่ได้ทำนาก็อาจใช้วิธีแลกเปลี่ยนหรือนำผลผลิตทางการเกษตรมาขายแล้วซื้อข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภค

4) สุขนิสัยการ เพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความรู้ด้านบริโภคและในชุมชนที่เกษตรอาศัยอยู่ควรมีอนามัยชุมชน มีแพทย์ชนบทที่มีความรู้การรักษาโรคด้วยสมุนไพร โดยอาศัยสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้เกษตรกรอาจรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

2.4.3 ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

เมื่อเกษตรกรได้มีการพัฒนาในขั้นที่หนึ่งและขั้นที่สองจนประสบความสำเร็จ เกษตรกรหรือชุมชนควรมีการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สาม เป็นการขยายการพัฒนาแบบยั่งยืน จากส่วนเล็กไปสู่ระดับมหภาค เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งประเทศให้เกิดความ มั่นคงอย่างยั่งยืนด้วยการอาศัยชุมชนเป็นฐาน โดยให้หน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชนเข้ามา ช่วยเหลือในด้านเงินทุน ทั้งนี้วิสาหกิจเอกชนและภาคเกษตรกรรมต้องได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนนั้นจะเป็นการนำเอาทฤษฎีใหม่ทั้ง 3 ขั้นตอนมาใช้ในการดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง เพื่อให้เกษตรกรมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

จากทฤษฎีใหม่ทั้ง 3 ขั้นตอนสามารถสรุปได้ว่าทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ได้ มุ่งเน้นถึงการพัฒนาในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรอย่างเป็นลำดับขั้นซึ่งเริ่มต้นจากความเป็น อยู่ ขั้นพื้นฐานของท้องถิ่นนั้นและสามารถรวมตัวกันในรูปแบบของกลุ่มในขั้นที่สอง จนทำให้เกิด ความสำเร็จซึ่งมีผลถึงการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านความ เป็นอยู่ รายได้ หนี้สิน และด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ก่อนที่ก้าวสู่ขั้นตอนที่สามในการ ได้รับความช่วยเหลือในด้านเงินต่อไป โดยเกษตรกรสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ตามความเหมาะสมอันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่เข้มแข็ง และยั่งยืนในอนาคต

3. แนวคิดการจัดตั้ง กลุ่ม องค์กร และการพัฒนาความมั่นคงของกลุ่ม

3.1 ความหมายของ “กลุ่ม”

มนุษย์เริ่มสังกัดกลุ่มตั้งแต่ลี้มตาตุโลกนั้นคือกลุ่มครอบครัว ต่อมาเมื่อเจริญเติบโตขึ้น มนุษย์จะเริ่มเข้าสู่กลุ่มต่างๆ อีกหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ กลุ่มสมาคมต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โอกาสและปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ แต่กลุ่มที่จะพิจารณาในที่นี้จะเป็นการ ให้ความหมายของนักสังคมวิทยา ดังนี้

อาภรณ์พันธ์ จันทรส่วง (2525, น. 48) ให้ความหมายของ “กลุ่ม” เอาไว้ว่า จะต้อง ประกอบด้วย

1. สมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน
2. การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
3. จุดมุ่งหมายและการทำกิจกรรมร่วมกัน

4. พฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

Modavid และ Harari นักสังคมวิทยาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ “กลุ่ม” ในรูปลักษณะสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน จนกระทั่งกลายเป็นแบบแผนของบทบาท และการทำหน้าที่ซึ่งพึงกระทำต่อกันเกิดขึ้น บังเกิดมาตรฐานของชุดบทบาทระหว่างสมาชิกขึ้น และเกิดบรรทัดฐานซึ่งเป็นระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับการทำหน้าที่ของกลุ่มสมาชิกต่อสมาชิก และสมาชิกต่อกลุ่มกำหนดได้อย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาจากคำจำกัดความ เกี่ยวกับความหมายของ “กลุ่ม” ข้างต้นของนักสังคมวิทยาพอจะสรุปได้ว่า “กลุ่ม” หมายถึงบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน มีความสัมพันธ์กันมีจุดมุ่งหมายรวมกันและมีแบบแผนต่อกัน

ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ (2534, น. 143) กล่าวว่า องค์การเกิดขึ้นครั้งแรก เป็นองค์การที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัดของบุคคลที่ไม่สามารถทำการบางอย่างให้สำเร็จด้วยตนเองอย่างลำพังต้องอาศัยหรือพึ่งพาบุคคลอื่นจึงจะทำงานนั้นสำเร็จตามเป้าหมายโดยมีองค์ประกอบขององค์การ 4 ประการ คือ

1. ความมุ่งหมาย (Purpose) การจัดตั้งองค์การนั้นจะจัดให้รูปใดก็ตามต้องแล้วแต่ความมุ่งหมาย ซึ่งองค์การหนึ่งย่อมมีความมุ่งหมายย่อยๆ อยู่หลายประการ

2. ของผู้ปฏิบัติงานอาจไม่เหมือนกัน แต่ไม่ควรขัดแย้งกัน หรือจัดการดำเนินงานขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรให้บุคคลที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานในองค์การนั้นๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร

3. คน (People) คนเป็นส่วนประกอบสำคัญยิ่งขององค์การทุกประเภท และเนื่องจากคนมีความแตกต่างกันเป็นพื้นฐาน ในการจัดองค์การจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงมนุษย์ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรมของคน (Human Behavior) เนื่องจากคนไม่ใช่เครื่องจักร จึงย่อมมีความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเอง และแตกต่างกันออกไปตามฐานะและสิ่งแวดล้อมเพื่อจัดการดำเนินงานขององค์การเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรศึกษาและเข้าใจมนุษย์เพื่อหาทางจูงใจให้ปฏิบัติงานให้แก่ องค์การอย่างเต็มความสามารถ

คุณค่าทางสังคม (Social Value) มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสังคมต้องการให้สังคมยอมรับและเห็นความสำคัญของตน ดังนั้น องค์การจะต้องพยายามให้บุคคลได้รับการยอมรับและให้มีความรู้สึกผูกพันต่อหน่วยงาน

ความมุ่งหมายหรือผลประโยชน์ของแต่ละบุคคลต้องสอดคล้องกับผลประโยชน์ขององค์กร เพราะว่าถ้ามีความขัดแย้งกันในเรื่องต่างๆ เช่น การเมือง ธุรกิจ ศาสนา ครอบครัว การทำงานร่วมกันในองค์กรจะมีอุปสรรคไม่ราบรื่น

การทำงานเป็นกลุ่ม (Working Group) เนื่องจากองค์การจะต้องปฏิบัติงานแบบทำงานเป็นกลุ่ม การทำงานร่วมกันกับผู้อื่นได้หรือปัญหาการแบ่งพรรคอาจเป็นพรรคพวกอาจเป็นอุปสรรคการดำเนินงานขององค์การ ผู้บริหารต้องประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานแต่ละกลุ่มร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่องค์การไว้

4. กระบวนการปฏิบัติงาน (Process) หมายถึงวิธีการปฏิบัติงานขององค์การให้ได้ผลสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ขององค์การกระบวนการปฏิบัติงานต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์การ และกำหนดวิธีการปฏิบัติงานที่เหมาะสม ลักษณะสำคัญของกระบวนการปฏิบัติงานอาจสรุปได้โดยย่อดังนี้

4.1 จัดให้มีการแยกประเภทของงาน และจัดหมวดหมู่ของงานในการจัดแบ่งแยกงานนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงปริมาณงานและคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานให้ควบคู่กันไปเพื่อประสิทธิภาพของงานหากเป็นองค์การใหญ่ การแบ่งแยกงานอาจมีการแบ่งประเภทของงานได้หลายประเภททั้งนี้ ต้องกำชับทั้งสายการบังคับบัญชาของโครงสร้างขององค์การ

4.2 การระบุขอบเขตของงาน และมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบงานควรระบุขอบเขตของงาน โดยให้รายละเอียดของงาน (Job Description) แก่ผู้ปฏิบัติงานทุกตำแหน่งเพื่อผู้ปฏิบัติจะได้รู้หน้าที่ความรับผิดชอบตลอดจนอำนาจในตำแหน่งหน้าที่พึงมีของตน

4.3 ทำบรรยากาศให้มีความสัมพันธ์ในการทำงาน ให้มีความร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงานปราศจากข้อขัดแย้งหรือหลีกเลี่ยงความไม่แน่ใจซึ่งกันและกัน อันจะมีผลกระทบต่อองค์การหากมีการสร้างความสัมพันธ์ ดังนี้อาจมีส่วนช่วยเสริมสร้างความคิดริเริ่มของคนในองค์การปฏิบัติงานไปได้ด้วยดี พอใจที่จะปฏิบัติงานนั้นๆ ต่อเติมความรู้ความสามารถของตน

5. สถานที่หรือทรัพยากรอื่นๆ (Resource) ในการปฏิบัติงานทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของทุกองค์การ ได้แก่ เงิน สิ่งของ อุปกรณ์ สิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่ทำงาน เป็นต้น เรื่องเหล่านี้ในองค์การหนึ่งๆ ย่อมแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับขนาดและความยุ่งยากซับซ้อนขององค์การนอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพทางการเงินและฐานะขององค์การนั้นๆ เป็นส่วนประกอบด้วย

กองพัฒนาอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น (2540 อ้างถึงใน มนทิรา ตุลาคุปต์, 2544, น. 8-9) ได้เสนอแนวคิดว่าการคงอยู่ขององค์กรโดยไม่ล่มสลายต้องสามารถทำหน้าที่สำคัญ 4 อย่างคือ

1. การปรับตัวของสถานการณ์ (adaptation) สภาพแวดล้อมทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงองค์กรหรือชมรมฯ จะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้รู้เท่าทัน สามารถกำหนดแนวทางของตนเองได้ในสถานการณ์นั้น เช่น การปรับปรุงระดับการทบทวนแก้ไขปัญหานอติดได้

2. การตั้งเป้าหมาย (goal attainment) ชมรมต้องมีเป้าหมายของตนเอง มีการตั้งทิศทางหรือเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ตนเองให้ชัดเจนและเป็นที่ตกลงเข้าใจร่วมกันทุกคนในคณะกรรมการฯ และสมาชิก เช่น เป้าหมายที่เป็นรูปธรรมหรือปริมาณที่ตั้งไว้ในรูปของโครงการ/กิจกรรม

3. การผสมผสาน (integration) งานของชมรมเป็นงานที่รวมพลังของคนเพื่อทำงานใน ฐานะของผู้อาสาสมัครชมรมฯ ต้องสามารถสร้างความเข้าใจกันได้ในการทำงานร่วมกัน ซึ่งใช้หลักการประสานงานเป็นสำคัญ

4. การสะสมพลังและการลดความขัดแย้ง (Latency) ชมรมในฐานะองค์กรต้องดูแล สมาชิกและดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ต้องมีทรัพยากร หรือ ปัจจัยในการทำงานนั้น ตั้งแต่คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ ดังนั้นการสะสมพลังงานหมายรวมถึงพลังความคิดของคน พลัง กาย เครื่องมือเครื่องใช้และทุนของชมรม นอกจากนั้น มี

5. ความจำเป็นที่ต้องพบปะทำความเข้าใจกันคือการประชุม สัมมนา 1-2 เดือนต่อครั้ง หรือตามความเหมาะสม

Bernard M. Bass (1969, pp. 197-198 อ้างถึงใน มนทิรา ตูลาคุปต์, 2544, น. 8-9) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการพัฒนากลุ่มว่ากลุ่มจะต้องมีขั้นตอนการพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ

1. การยอมรับซึ่งกันและกัน (Mutual acceptance) แม้สมาชิกจะมีการติดต่อกันใน ระยะเริ่มแรกแต่ก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่เมื่อผ่านกระบวนการกลุ่มซึ่งมีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน แล้วในที่สุดจะไปสู่การยอมรับซึ่งกันและกันว่าตนอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน

2. การติดต่อสื่อสารและกระบวนการตัดสินใจ (Communication and decision making) เมื่อกลุ่มมีการยอมรับกันในหมู่สมาชิกแล้วทำให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดปฏิสัมพันธ์ขึ้น ภายในกลุ่ม มีการถกเถียงอภิปรายแก้ปัญหากันในเรื่องงานและพัฒนาขั้นตอนการทำงานไปสู่ ความสำเร็จของกลุ่ม

3. แรงจูงใจและผลผลิตของกลุ่ม (Motivation productivity) เป็นการพัฒนากลุ่มเพื่อ ความสำเร็จกลุ่ม

4. ระบบองค์กรและการควบคุม (Control and Organization) เมื่อกลุ่มมีการรวมตัว กันชัดเจนขึ้นได้เกิดบรรทัดฐานของกลุ่มเพื่อให้เป็นกฎเกณฑ์ในการเป็นแนวทางให้สมาชิกมีความ ผูกพันและปฏิบัติไปในทางเดียวกัน เป้าหมายของกลุ่มจะมีความสำคัญเหนือเป้าหมายส่วนตัว

กลุ่มจะสร้างกลไกในการบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตามเกณฑ์ ถ้าสมาชิกเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานที่กลุ่มกำหนดไว้กลุ่มจะควบคุม ลงโทษต่อต้าน หรือปลดออกจากสมาชิกกลุ่ม

J. R. French (1941, p. 36 อ้างถึงใน มนทิรา ตุลาคมปต์, 2544, น. 8-9) ได้ศึกษาเรื่องการสูญเสียและความเหนียวแน่นของกลุ่ม (The Disruption and cohesion of Groups) พบว่ากลุ่มมีการจัดระบบ และวางระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติงานของสมาชิกต่อกลุ่มไว้อย่างดีแล้ว กลุ่มเหล่านี้จะมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากกว่ากลุ่ม ซึ่งไม่ได้จัดระบบและวางระเบียบแบบแผน ในการปฏิบัติตามกฎระเบียบนั้นๆ

Gordon. J. Drenzo (1990, p. 376 อ้างถึงใน มนทิรา ตุลาคมปต์, 2544, น. 8-9) ได้กล่าวถึงความเหนียวแน่นและความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มว่าเป็นผลรวมจากความรู้สึกจากพลังต่างๆ ในกลุ่มที่ดึงดูดสมาชิกไว้ โดยที่สมาชิกทุกคนต่างมีความรู้สึกส่วนหนึ่งของกลุ่มสมาชิก และยอมรับคุณค่า (Value) และวัตถุประสงค์ (Goal) ของกลุ่มของตน George C. Homan ได้เสนอสมมติฐานข้อหนึ่งว่า “ถ้ากลุ่มได้มีการจัดให้สมาชิกของกลุ่มพบปะพูดคุยกันได้บ่อยครั้งมากเท่าใด ก็จะทำให้กลุ่มนั้นๆ ดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมกลุ่มได้มาก และในทางตรงกันข้าม ถ้ากลุ่มใดไม่สามารถทำให้สมาชิกเกิดมีกิจกรรมหรือพบปะกันได้ กลุ่มนั้นจะไม่มีแรงจูงใจหรือดึงดูดให้สมาชิกร่วมกิจกรรมกับกลุ่มได้ตลอดไป

ในการที่กลุ่มจะดำเนินกิจกรรมไปสู่ความสำเร็จนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะรูปแบบและหลักเกณฑ์ในการรวมกลุ่มว่ามีแบบแผนในการจัดตั้งกลุ่มตามแนวคิดและหลักเกณฑ์ถูกต้องเพียงใด กลุ่มใดมีการและมีองค์ประกอบของกลุ่มครบถ้วน ซึ่งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการจัดตั้งกลุ่มมีดังนี้

พัฒน์ บุณยรัตพันธุ์ (2540 อ้างถึงใน บุษราภรณ์ ต่างใจ, 2546, น. 35-37) ได้กล่าวถึงหลักการรวมกลุ่มของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ว่าควรเป็นการรวมกลุ่มแบบ 3 ขั้น 8 ตอน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งในการจัดตั้งกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มธนาคาร หรือกลุ่มประเภทอื่นๆ มีหลักเกณฑ์ที่ยึดถือ 8 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยผู้นำกลุ่ม จะต้องหาผู้นำที่มีความถนัดเรื่องนั้นโดยเฉพาะ

ตอนที่ 2 ว่าด้วยความต้องการร่วมกลุ่ม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกของกลุ่มนั้นมีความต้องการ ร่วมกัน หรือมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน อาจต้องการแก้ไขปัญหาาร่วมกันหรือดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกันก็ได้ ดังนั้นจึงต้องสำรวจความต้องการของแต่ละบุคคลก่อนรวมกลุ่ม

ตอนที่ 3 ว่าด้วยการสมัครใจจริง

ตอนที่ 4 ว่าด้วยมีสิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกัน

ตอนที่ 5 ว่าด้วยมีวัยใกล้เคียงกัน

ตอนที่ 6 ว่าด้วยเพศเดียวกัน

ตอนที่ 7 ว่าด้วยความสัมพันธ์ต่อกันไม่ขัดแย้ง

ตอนที่ 8 ว่าด้วยสถานการณ์บีบตัว

ขั้นที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ซึ่งจะช่วยผลักดันให้เกิดพลังการต่อสู้และพลังการต่อรองในโอกาสต่อไป มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือ 8 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการส่งเสริมการประชุมพบปะ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม

ตอนที่ 2 ว่าด้วยส่งเสริมแนวคิด ยกระดับจิตใจ

ตอนที่ 3 ว่าด้วยส่งเสริมการมีระเบียบวินัย

ตอนที่ 4 ว่าด้วยส่งเสริมสัมพันธ์ภาพบุคคล ทั้งสมาชิกภายในกลุ่มและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับสมาชิกในกลุ่มด้วย

ตอนที่ 5 ว่าด้วยส่งเสริมกิจกรรมให้ต่อเนื่อง

ตอนที่ 6 ว่าด้วยส่งเสริมวิชาการ

ตอนที่ 7 ว่าด้วยส่งเสริมผลประโยชน์ร่วม

ตอนที่ 8 ว่าด้วยส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสถานภาพผูกพันให้ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในกลุ่มให้รู้จักรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่ม

ขั้นที่ 3 ว่าด้วยความเจริญเติบโตของกลุ่ม หมายถึง สมาชิกของกลุ่มเพิ่มจำนวนขึ้น และเกิดกลุ่มใหม่ๆ ต่อเนื่อง และสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีเดิมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของกลุ่มนี้ มีหลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือดังนี้

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการเจริญเติบโตในสหพันธ์รวมกลุ่ม เป็นการทำให้กลุ่มเล็กๆ ซึ่งได้ตั้งขึ้นตาม ขั้นที่ 1 และมีพลังการเคลื่อนไหวแล้วในขั้นที่ 2 ได้เข้ามาร่วมกัน

ตอนที่ 2 ว่าด้วยสร้างหน่วยนำร่วม คือการการนำเอาตัวแทนหรือผู้นำของกลุ่มแต่ละกลุ่มรวมกันเรียกว่าตั้งเป็น “หน่วยนำร่วม” ขึ้น

ตอนที่ 3 ว่าด้วยสร้างผลประโยชน์ร่วม

ตอนที่ 4 ว่าด้วยสร้างกิจกรรมพึ่งพากัน

ตอนที่ 5 ว่าด้วยส่วนวิชาการที่กลุ่มได้มีผลประโยชน์ร่วมกันและมีกิจกรรมพึ่งพากันเกิดขึ้นแล้วซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสามารถและประสิทธิภาพกลุ่ม

ตอนที่ 6 สร้างพลังร่วมและดำเนินงานร่วม

ตอนที่ 7 ลดความเปลี่ยนแปลงร่วม

ตอนที่ 8 สร้างพลังต่อรอง

3.2 ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

นอกจากกลุ่มที่จะดำเนินงานได้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งกลุ่มอย่างถูกหลักเกณฑ์ตามแบบแผนข้างต้นดังกล่าวแล้ว ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้กล่าวถึงการจัดตั้งองค์กรประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ควรจะมีปัจจัยใดซึ่งเสนอเป็นสมมติฐานโดยสรุปได้ดังนี้

1. ความสำเร็จขององค์กรประชาชน ต้องขึ้นอยู่กับการณ์มีจำนวนผู้นำพอสมควรในชุมชนที่มีความเข้าใจเรื่องความสำคัญขององค์กรประชาชน และผู้นำเหล่านี้จะต้องมีความบริสุทธิ์ใจ ความซื่อสัตย์ และความจริงใจต่อประชาชน

2. ความจำเป็นของการมีองค์กรประชาชน และสามารถดำเนินกิจกรรมได้ดีก็ต่อเมื่อวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์กรประชาชนแน่ชัดว่า ตั้งขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับใคร และจะต้องรวมตัวกันต่อสู้เพื่อสมาชิกในเรื่องอะไร

3. ในระยะเริ่มต้นของการจัดตั้งองค์กรประชาชนต้องอาศัยบุคคล ผู้รู้ อาจเป็นประชาชนทั่วไป ผู้นำหรือบุคคลภายนอกที่เก่งและบริสุทธิ์ใจเป็นผู้แนะนำ และต้องการได้รับการสนับสนุนเรื่องการทำ ความเข้าใจกับสมาชิกผู้ก่อตั้งอย่างต่อเนื่องต่อไปอีกสักระยะหนึ่ง การช่วยเหลือด้านอื่นๆ มีความจำเป็นน้อยกว่าเรื่องการทำ ความเข้าใจ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดตั้ง

4. หากจะให้การจัดตั้งองค์กรประชาชนในระดับหมู่บ้าน มีความสามารถพึ่งตนเองได้ ต้องมีการจัดตั้งองค์กรระดับจังหวัด หรือมีหน่วยงานระดับจังหวัดทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในด้านการติดต่อกิจกรรมอื่นๆ ที่เกินความสามารถขององค์กรจัดตั้ง

5. ในบรรดาการจัดตั้งองค์กรประชาชนที่สำคัญ และตรงกับความต้องการของชาวบ้าน คือ องค์กรจัดตั้งเกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ องค์กรด้านสังคม ศาสนา และการปกครอง ชาวบ้านได้มีการรวมตัวกันทำอยู่แล้ว และสามารถทำกันได้เมื่อมีกิจกรรมเกิดขึ้น ราชการและหน่วยงานนอกไม่ควรเข้าแทรกแซงองค์กรด้านเศรษฐกิจ องค์กรด้านสังคม ศาสนา และการปกครอง ชาวบ้านได้มีการรวมตัวกันทำอยู่แล้ว และสามารถทำกันได้เมื่อมีกิจกรรมเกิดขึ้น ราชการและหน่วยงานภายนอกไม่ควรเข้าแทรกแซงองค์กรด้านเศรษฐกิจมากนัก นอกจากความรู้ด้าน

บัญชี และการเงิน การนำเงินหรือประโยชน์ไปหล่อให้มีการจัดตั้งกลุ่มจะล้มเหลว ผู้ทำความเข้าใจที่แท้จริงไม่ได้

กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน ได้ทำการศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างในความสำเร็จของกลุ่มโดยศึกษาจากสมาชิกของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จ ผลจากการวิจัยปรากฏว่าระดับรายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ในการให้ข้อมูล และการประชุมชี้แจงอบรมเกี่ยวกับกลุ่ม เป็นปัจจัยที่ส่งผลถึงความสำเร็จปัญหาและอุปสรรคของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ในการรวมกลุ่ม ดังนี้

ปัจจัยภายในกลุ่ม

- ผู้นำมีความเข้าใจและซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งอาจจะนำไปสู่การพึ่งพาของสมาชิกกลุ่มได้
- สมาชิกให้ความร่วมมือและเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งอาจจะนำไปสู่การมีพลังและอำนาจต่อรองของกลุ่ม
- การดำเนินงานมีระเบียบแบบแผนชัดเจน ซึ่งอาจจะนำไปสู่ การทำงานที่เป็นขั้นตอนตามระเบียบแบบแผน
- มีการประชุมพบปะกันบ่อยครั้ง ซึ่งอาจจะนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก
- มีกิจกรรมร่วมกันของสมาชิก ซึ่งอาจจะนำไปสู่ทักษะและกระบวนการเรียนรู้
- มีการบริหารงานที่โปร่งในตรวจสอบได้ ซึ่งอาจจะนำไปสู่การมี หลักคุณธรรม-จริยธรรมในการบริหารงาน
- ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ซึ่งอาจจะนำไปสู่ ความสามัคคีของคนในชุมชน

ปัจจัยภายนอก

- ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการและได้รับการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานจากเจ้าหน้าที่ซึ่งอาจจะนำไปสู่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความเข้าใจของสมาชิก ต่อการดำเนินงานที่ถูกต้องโปร่งใส
- ได้รับข่าวสารที่ถูกต้องทั่วถึง ซึ่งอาจจะนำไปสู่โลกทัศน์ที่กว้างไกลและสมาชิกมีทางเลือกเพิ่ม
- มีตลาดรองรับ ซึ่งอาจจะนำไปสู่ หลักประกันที่มั่นคงของกลุ่ม

3.3 ปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหาและอุปสรรคของการรวมกลุ่ม

ปัจจัยภายใน

- ผู้นำขาดคุณลักษณะ ความรู้ความเข้าใจและความซื่อสัตย์ ซึ่งอาจนำไปสู่การไม่มีผู้นำที่เข้มแข็งในการบริหารงานกลุ่ม
- สมาชิกไม่ให้ความร่วมมือและขาดประชุมบ่อยครั้ง ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่พร้อมเพรียง และไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารหรือปัญหาที่กลุ่มกำลังประสบ
- สมาชิกไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโดยไม่มีจุดยืน
- ขาดระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนในการจัดตั้งกลุ่ม ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาและอุปสรรคของการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง
- ไม่มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิก ซึ่งอาจนำไปสู่การขาดประสบการณ์และทักษะความชำนาญของสมาชิกกลุ่ม
- ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ซึ่งอาจนำไปสู่ศักยภาพของกลุ่มต่อชุมชนลดน้อยลง

ปัจจัยภายนอก

- ไม่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการ ซึ่งอาจนำไปสู่ การบริหารงานกลุ่มที่ไม่มีที่พึ่งเมื่อเกิดปัญหา
- ขาดข้อมูลข่าวสารจากภายนอก ซึ่งอาจนำไปสู่การไม่มีความรู้เพื่อมาปรับปรุงและพัฒนา
- ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต ซึ่งอาจนำไปสู่การขาดหลักประกัน กลุ่มประสบภาวะขาดทุน

จากแนวคิดในการจัดตั้งกลุ่ม องค์การ และพัฒนาความมั่นคงของกลุ่ม ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาถึงที่มาของ ปัจจัยความสำเร็จในการรวมกลุ่ม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังนำปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่ม มาตั้งเป็นสมมติฐานในการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่ม ประกอบด้วย

1. ผู้นำต้องเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม
2. สมาชิกในกลุ่มมีความสมัครใจซึ่งมีความต้องการร่วมกันโดยไม่ถูกบีบบังคับและมีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

3. มีการประชุมและทำกิจกรรมกลุ่มบ่อยครั้งอย่างต่อเนื่อง
4. มีระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานตามเป้าหมายที่ชัดเจน

4. แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับและการเปลี่ยนแปลง

อนุชา สกลราช (2544, น. 8) การยอมรับ หมายถึง การที่บุคคลได้รับรู้ถึงสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น และได้พิจารณาโดยผ่านกระบวนการขั้นรับรู้ ขั้นสนใจ ขั้นประเมินผล ขั้นทดลอง ขั้นยอมรับ

การยอมรับ (ธนพร ศรียากุล, 2543, น. 51-52) หมายถึง

1. การกระทำหรือการรับข้อเสนอ
  2. การได้รับหรือกระบวนการยอมรับ เช่น การยอมรับเข้ากลุ่ม
  3. การรับหรือเชื่อในบางสิ่งบางอย่าง
  4. การยอมรับยินดีตามข้อตกลงที่เสนอ
  5. การยอมรับทำตามหน้าที่ความรับผิดชอบ ยินยอมปฏิบัติตาม
  6. ความยอมอดทนอดกลั้น ต่อบางอย่างที่ไม่พอใจโดยไม่พยายามเปลี่ยนแปลง
- หลักเลี้ยง
7. การมองเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเชื่อยอมรับในสิ่งนั้น

4.1 กระบวนการยอมรับ

ธนพร ศรียากุล (2543, น. 52-53) กล่าวว่า กระบวนการยอมรับเป็นกระบวนการทางจิตใจ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรู้หรือขั้นรับรู้ เป็นขั้นแรกที่น่าไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งใหม่ซึ่งในขั้นนี้เป็นการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพหรือกิจกรรม
2. ขั้นสนใจ เป็นขั้นที่เริ่มมีความสนใจแสวงหารายละเอียดเกี่ยวกับวิทยาการสมัยใหม่เพิ่มเติม ซึ่งในขั้นนี้จะทำให้มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่และวิธีการใหม่มากขึ้น
3. ขั้นประเมินค่า เป็นขั้นที่ไตร่ตรองว่าจะลองใช้วิทยาการใหม่ๆ หรือไม่ ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงข้อดีและข้อเสีย ว่าเมื่อนำมาใช้แล้วเป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือไม่โดยขั้นนี้จะต้องมี

แรงเสริม เพื่อให้เกิดความแน่ใจขึ้นว่าการตัดสินใจนั้นถูกต้องหรือไม่โดยการให้คำแนะนำเพื่อประกอบการตัดสินใจ

4. ขั้นทดลอง เป็นขั้นที่บุคคลทดลองใช้วิทยาการใหม่ๆ กับสถานการณ์ของตน เป็นการทดลองกับส่วนน้อยก่อนเพื่อดูว่าได้ผลหรือไม่ และประโยชน์ที่ได้รับมีมากพอที่จะยอมรับหรือไม่

5. ขั้นการยอมรับ เป็นขั้นที่บุคคลยอมรับวิทยาการใหม่ๆ กับสถานการณ์ของตน เป็นการทดลองกับส่วนน้อยก่อนเพื่อดูว่าได้ผลหรือไม่ และประโยชน์ที่ได้รับมีมากพอที่จะยอมรับหรือไม่

ศักดิ์ ทวีศรี (2532, น. 8) ได้วิจารณ์กระบวนการยอมรับว่า

1. กระบวนการการยอมรับมีการสิ้นสุดกระบวนการในการตัดสินใจยอมรับเสมอ แต่บางครั้งเมื่อสิ้นสุดกระบวนการในการตัดสินใจจะมีการปฏิเสธ คำที่ใช้ควรเป็นทั้งการยอมรับและการปฏิเสธ

2. ขั้นตอนในกระบวนการยอมรับทั้ง 5 ระยะ ไม่เกิดขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะขั้นทดลองและประเมินผลมักปรากฏขึ้นตลอดกระบวนการมากกว่าเป็นหนึ่งในระยะทั้งหมด

3. กระบวนการจะสิ้นสุดเป็นการยอมรับ แต่มีข้อมูลว่าการยืนยันหรือแรงสนับสนุนการตัดสินใจอาจทำให้เกิดการยอมรับกลายเป็นการปฏิเสธได้

4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับ

ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของกระบวนการตัดสินใจยอมรับโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ปัจจัยที่มีมาก่อน ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยผู้รับ คือคุณลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล ลักษณะทางสังคมและการรับรู้ ความต้องการสิ่งใหม่

1.2 ปัจจัยทางวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่บรรทัดฐานทางพฤติกรรม ความอดทนของกลุ่มต่อการเปลี่ยนแปลงและสื่อสารที่เชื่อมทั้งหมดในระบบ

2. กระบวนการตัดสินใจ

3. ผลที่เกิดจากการตัดสินใจซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2528, น. 54) กล่าวว่า การยอมรับสิ่งใหม่ มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขหรือสภาวะการณ์โดยทั่วไป ประกอบด้วย สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม สภาพภูมิศาสตร์

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง ประกอบด้วย ปัจจัยจากเป้าหมายหรือผู้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยตรง ซึ่งได้แก่ พื้นฐานทางสังคม พื้นฐานทางเศรษฐกิจ พื้นฐานทางการติดต่อสื่อสารทางจิตใจ ปัจจัยเนื่องจากวิทยาการแบบใหม่ ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ปิยรัตน์ นิ่มสกุล (2539, น. 15) ให้ความหมายของการยอมรับเป็นการที่ประชาชนได้เรียนรู้โดยผ่านการศึกษา สามารถบรรยายได้โดยผ่านการยอมรับจะเกิดขึ้นหากมีการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้นั้นจะได้ผลเมื่อบุคคลนั้น ได้ทดลองปฏิบัติเมื่อแน่ใจว่าสิ่งนั้นสามารถให้ประโยชน์จึงกล้าลงทุน

โรอัล (สุภาวีย์ บรรเลทอง, 2533, น. 6) กล่าวถึงการยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทางจิตใจภายในบุคคล เริ่มจากการได้ยินวิทยากร จนกระทั่งยอมรับไปใช้ซึ่งกระบวนการนี้มีลักษณะคล้ายกับกระบวนการเรียนรู้และตัดสินใจ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับสรุปได้ว่า การที่เกษตรกรสามารถรวมกลุ่มกันได้เกิดจากการยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่งเกิดจากการรับรู้ลักษณะของบุคคล ประสบการณ์ ทศคติ ปัจจัยจากสิ่งใหม่ เช่นคุณลักษณะ ประโยชน์ ผลกระทบที่เกิดจากสิ่งใหม่ รวมทั้งสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในกลุ่ม

4.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ ทุกหนทุกแห่งต้องอาศัยวัตถุเป็นพื้นฐานของการดำรงชีพทั้งนั้น แม้แต่ในวัฒนธรรมที่ล้ำความสุขทางจิตใจ อิทธิพลของเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไรเป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษาโครงสร้างของสังคม (โครงสร้าง หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม และฐานะต่างๆ ในสังคมที่เป็นบรรทัดฐาน (norms) และสิทธิหน้าที่ที่มีระหว่างกัน เราต้องเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมในทางที่เราต้องการ) ในทำนองเดียวกัน โครงสร้างของสังคมเป็นพื้นฐานหรือตัวกำหนดเศรษฐกิจ (สุพัตรา สุภาพ, 2534, น. 121)

ดิเรก ฤกษ์หรราย (2528, น. 3-5) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จะเกี่ยวข้องกับการเพิ่มรายได้และการกระจายรายได้และความมั่นคง ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนั้นต้องมีองค์ประกอบต่อไปนี้ ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ประสพผลคือ การเพิ่มจำนวน

ของทรัพยากรที่สามารถเสาะหามาได้ การปรับปรุงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งทรัพยากรจะได้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ที่จะมีผลให้เกิดศักยภาพ ในการผลิตของทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงที่มีน้ำหนักเกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจของการเกษตร อุตสาหกรรม และสาขาอื่น ๆ เช่น การบริการ ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงของวิธีการที่ใช้ในองค์กร ซึ่งจะเพิ่มบทบาทของความชำนาญการเฉพาะอย่างในการผลิตและการแลกเปลี่ยน

วิทยุर्थ จำรัสพันธ์ (2536, น. 5) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึง พฤติกรรมและความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจของมนุษย์ในกระบวนการผลิตการแลกเปลี่ยน การแจกจ่าย และการบริโภค

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, วิทยุर्थ จำรัสพันธ์ และ ดุษฎี อายุวัฒน์ (2535, น. 17-18) ได้กล่าวถึงความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจว่า ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญระบบหนึ่ง เนื่องจากมนุษย์ต้องบำบัดความต้องการในด้านความหิว และความกระหาย อันเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาสิ่งของหรืออาหารบริโภค ความต้องการนี้ได้มีการพัฒนาเรื่อย ๆ จนถึงได้สร้างแบบแผนพฤติกรรม ซึ่งได้แก่ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มานั้น ให้ประโยชน์อย่างยุติธรรมแก่สมาชิกในสังคมมากที่สุด ดังนั้น หน้าที่ของระบบเศรษฐกิจได้แก่ การผลิต การแจกจ่าย การบริโภคและการแลกเปลี่ยน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ ในอดีตระดับชุมชนหมู่บ้านเป็นระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ทั้งในด้านการผลิต การแลกเปลี่ยน การบริโภค และการแจกจ่าย ก็ใช้อุปโภคและบริโภคพอประทังชีวิต และเพียงพอภายในครอบครัวเท่านั้น ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมผสมในลักษณะของเศรษฐกิจแบบเงินสดมากขึ้น กิจกรรมต่างๆ ในทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นในด้านการถือครองที่ดิน รายได้ หนี้สิน อาชีพต่างๆ และการเปลี่ยนแรงงาน มีความสำคัญในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

กล่าวโดยสรุป ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเมื่อเกษตรกรดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่ ส่งผลให้เกิดรายได้ ลดภาระหนี้สิน และจะนำไปสู่การออม การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของสังคมที่สำคัญระบบหนึ่ง เนื่องจากมนุษย์ต้องบำบัดความต้องการในด้านความหิวและความกระหายอันเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาสิ่งของหรืออาหารบริโภค หน้าที่ของระบบเศรษฐกิจได้แก่ รายได้ หนี้สิน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจจะเกี่ยวข้องกับการเพิ่มจำนวนของ

ทรัพยากรที่สามารถเอะหลามาได้ ที่จะมผลให้เกิดศัภภพในการผลลลของทรัพยากรไม่ว่าจะเป็น ในการณการถ้อครองที่ดิน การเพิ่มรายได้ ความมั่นคง ภาวะหนี้สิน อาชีพต่าง ๆ และการ แลกเปลี่ยนแรงงาน

4.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ณรงค์ เสงัประชา (2528, น. 206-207) ได้กล่าวว้า การเปลี่ยนแปลงรูล่างลักษณะ ของสังคม เช่น ขนาดความหนาแน่น ระดับการศึกษา สุขภาพอนามัย ฯลฯ โดยจะเน้นในเรื่องการ เปลี่ยนแปลงรูลแบบของความสัมพันธ์ เช่น มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นแบบทางการ หรือ แบบทุติยภูมิเพิ่มขึ้น

ผจจจิตต์ อธิคมนันทะ (2531, น. 12-13) ได้ให้คำจำกัดความ การเปลี่ยนแปลงทาง สังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคล ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นพวกเดียวกัน และการเปลี่ยนแปลงประเภทที่กล่าวนี้ เกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในกรอบ กำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดกันอยู่ก่อน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกเปลี่ยนไป ถ้าพ่อแม่ที่เคยมีสิทธิว่ากล่าวห้ามปรามหรืออนุญาต การกระทำของลูกต่อมาหมดสิทธินั้นไปหรือลูกไม่ยอมรับสิทธินั้นของพ่อแม่ ความสัมพันธ์ระหว่าง นายกับบ่าว ซึ่งแต่เดิมนายมีสิทธิจะขายบ่าวให้คนอื่นไป แต่ต่อมาไม่มีสิทธิที่จะทำเช่นนั้นได้ เพราะฉะนั้นในความหมายนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการเพิ่มหรือ การลดจำนวนของคนในสังคมนั้น ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงแบบอย่างการแต่งกาย หรือวิธีการอยู่ อาศัยเลย ฯลฯ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งในระดับ จุลภาค (Micro Level) และระดับ มหภาค (Macro Level)

ก. ระดับจุลภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นอยู่เป็นปกติ แต่ในอัตราและความมากน้อยแตกต่างกันตามท้องที่ และแล้วแต่โอกาสหรือกาลเวลา เช่นในเรื่อง ค่านิยม หรือคุณค่า (Values) ทางจริยธรรมการเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะค่อยเป็นค่อยไป จะ เปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ

1. ในเรื่องการแต่งกาย
2. ในเรื่องมารยาท
3. ในเรื่องการใช้ภาษา

ข. ระดับมหภาค ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสะสมในระดับจุลภาค

4.5 แนวคิดคุณภาพชีวิตของคนไทย

ระพีพรณ คำหอม (2549) ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย จากบทความเรื่อง จากกรรมมารดาถึงเชิงตะกอน ของ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่กำหนดตัวชี้วัดไว้ 14 ตัว ซึ่งได้ให้ทัศนะคุณภาพชีวิตของคนโดยเริ่มตั้งแต่การอยู่ในครรภ์ของมารดา ไปจนถึงการมีชีวิตตามความเหมาะสมกับอัตภาพ ตัวชี้วัดดังกล่าวได้แก่

1. การได้รับโภชนาการดี มีคุณภาพประโยชน์ต่อร่างกาย
2. การได้รับบริการด้านสวัสดิการอนามัยแม่และเด็ก
3. การมีลูกไม่มาก และเหมาะสมกับขนาดของครอบครัว
4. ครอบครัวมีความอบอุ่น
5. โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน
6. ความเสมอภาคในการได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายของรัฐ
7. โอกาสในการปะทะสังสรรค์กับภายนอกสังคม
8. ความเสมอภาคเชิงพาณิชย์กับภายนอกสังคม
9. การดำเนินชีวิตภายใต้สภาวะแวดล้อมที่ดี
10. การเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว
11. การได้รับบริการด้านสวัสดิการสังคมและการประกันสังคม
12. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
13. การดำรงชีวิตตามความเหมาะสมกับอัตภาพ
14. โอกาสและความเสมอภาคในด้านต่างๆ คือ
  - 14.1 ด้านปัจจัยการผลิตของบุคคล
  - 14.2 ด้านการรับรู้ข่าวสาร และการนันทนาการ
  - 14.3 ด้านการรับบริการด้านสาธารณสุข
  - 14.4 ด้านการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมใดๆ ที่ไม่ขัดต่อความสงบสุขและความมั่นคงของรัฐ
  - 14.5 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้พัฒนาเครื่องชี้วัดการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ต่อเนื่องกับแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ซึ่งได้กำหนดไว้ว่าคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา รายละเอียดสรุปได้ดังนี้

สภาพแวดล้อม

- ที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองและการได้รับบริการสาธารณสุขภาค
- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- สิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอต่อความต้องการ

สภาพชีวิตครอบครัว

- อยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว
- พบปะกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว
- เกื้อกูลกันภายในครอบครัว
- ประกอบพิธีกรรมร่วมกัน

สุขภาพอนามัย

- สุขภาพอนามัยดี มีการเจ็บป่วยน้อย
- อาหารเพียงพอต่อการบริโภค

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549, น. 18) เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยจะต้องปรับตัวในอนาคตและเพื่ก้าวไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศระยะยาวซึ่งแผนพัฒนาฉบับที่ 10 ได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักเพื่อสร้างการเรียนรู้ คุณธรรมและจริยธรรมที่เชื่อมโยงกับบทบาทของครอบครัวและสถาบันศาสนา การบริการด้านสุขภาพอย่างสมดุลและสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ

- การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง

- การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจ เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคพอเพียง สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ หรือกลุ่มอาชีพ

- การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมอีกทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ
- การสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมการออมอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแหล่งระดมทุนและเป็นหลักประกันในชีวิตของประชาชน
- การสร้างความมั่นคงของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รักษาพื้นที่ทำการเกษตร ตลอดจนรักษาและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตที่ดี และไม่เป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศ โดยรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำและอากาศให้อยู่ในเกณฑ์ระดับพอใช้ขึ้นไป

ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข (Well-being Index) ความอยู่ดีมีสุขหมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ดัชนีชี้วัดสำคัญๆ ครอบคลุมองค์ประกอบความอยู่ดีมีสุข 7 ด้าน จำนวน 25 ตัวชี้วัด (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 2.1

ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุข

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. สุขภาพอนามัย	1. การมีชีวิตยืนยาว 2. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี 3. การสร้างความเป็นธรรมในระบบสาธารณสุข	1. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 2. สัดส่วนประชากรที่ไม่เจ็บป่วยในแต่ละปี 3. สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ
2. ความรู้	4. การได้รับการศึกษาของคนไทยอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน 5. คุณภาพการศึกษา	4. จำนวนปีเฉลี่ยที่รับศึกษาของประชาชน 5. อัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
		6. ผลคะแนนการทดสอบวิชา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์
3. ชีวิตการทำงาน	6. การมีงานทำ 7. ความมั่นคงในการทำงาน	7. สัดส่วนผู้ว่างงาน 8. สัดส่วนแรงงานที่มี บริการ สวัสดิการและอยู่ในข่าย ครอบคลุมของกองทุน ประกันสังคม
4. รายได้และการกระจาย รายได้	8. รายได้ 9. การกระจายรายได้	9. สัดส่วนคนยากจนด้าน รายได้ 10. สัมประสิทธิ์การกระจาย รายได้
5. สภาพแวดล้อม	10. ด้านที่อยู่อาศัยและการ ได้รับบริการสาธารณสุข 11. ด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน 12. ด้านสิ่งแวดล้อม	11. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้าน และที่อยู่เป็นของตนเอง 12. สัดส่วนครัวเรือนที่มี น้ำประปาใช้ 13. สัดส่วนคดีอาชญากรรม ต่อประชากร 14. สัดส่วนคดียาเสพติดต่อ ประชากร 15. ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำ 16. สัดส่วนขยะต่อประชากร แต่ละปี 17. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
6. ด้านชีวิตครอบครัว	13. สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว 14. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	18. อัตราการหย่าร้าง 19. อัตราการจดทะเบียนสมรส 20. ความอบอุ่นของครอบครัว 21. ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ10
7. การบริการจัดการที่ดี	15. หลักคุณธรรม 16. การมีส่วนร่วม 17. ความคุ้มค่า 18. ความโปร่งใส	22. สัดส่วนจำนวนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย 23. สัดส่วนของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 24. สัดส่วนค่าใช้จ่ายภาครัฐต่อGDP 25. ดัชนีวัดคอร์รัปชันขององค์กร Transparency International (TI)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีทั้งด้านวัตถุและจิตใจ สภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและสุขภาพอนามัย ที่เป็นตัวชี้วัด ดังนั้นในการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกร ด้านสังคม ในครั้งนี้ผู้ศึกษาต้องการศึกษา ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต เมื่อรวมกลุ่มกัน ตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่ ได้แก่ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมทั้งความมั่นคง และปลอดภัยในชีวิตรวมทั้งสภาพแวดล้อมด้านต่างๆ ซึ่งสามารถบอกถึงการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตเพราะเมื่อเกษตรกรมีการรวมกลุ่ม ตามแนวพระราชดำริ ทฤษฎีใหม่ ทำให้มีเวลาให้กับ ครอบครัวมากขึ้น ช่วยเหลือเพื่อนในชุมชนได้มากขึ้น อันจะนำไปสู่ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตเพิ่มขึ้นด้วย

5. การดำเนินงานตามทฤษฎีใหม่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนา

ห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ก่อตั้งเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในเรื่องการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ถ่ายทอดวิชาการและเทคโนโลยี ให้กับประชาชนเพื่อเป็นทางเลือกในการพัฒนาอาชีพ ตามภูมิ สังคม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของการดำเนิน พื้นที่ระยะแรกๆ ของการตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ อย่างมากเนื่องจากมีกลุ่มราษฎรยังไม่มีความ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วย ทรายฯ จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งกันหลายประการ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนใน สถานะอยู่ใกล้พื้นที่เข้ามาเป็นผู้ประสานงานในระยะแรกซึ่งราษฎรเองอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ตามพื้นที่ต่างๆ ไม่เป็นระเบียบซึ่งสามารถจัดแยกราษฎรได้ 3 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่ 1 ที่เห็นด้วย และยินยอมเข้าร่วมโครงการ กลุ่มที่ 2 เห็นด้วยและยินยอมแต่มีเงื่อนไขคือ เก็บเกี่ยวผลผลิตที่ได้ ลงทุนแล้วจึงออกจากพื้นที่ ส่วนกลุ่มที่ 3 ไม่เห็นด้วยและไม่ยินยอมต้องใช้วิธีการเจรจาต่อรองเพื่อ ขอค่าชดเชย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้จ่ายค่าชดเชยให้กับราษฎรทุก รายเพื่อช่วยเหลือในเบื้องต้น ตำรวจตระเวนชายแดนได้น้อมนำ โดยการประสาน การปฏิบัติกับ หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยยึดหลักงานมวลชนสัมพันธ์สร้างความเข้าใจระหว่างข้าราชการของ รัฐกับราษฎรและให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการประกอบอาชีพตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง และทรงแนะนำให้มีการทำเกษตรตามแนว “ทฤษฎีใหม่” การปลูกพืชแบบผสมผสาน ปลูกแบบวนเกษตร เพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพและคุ้มค่ามากที่สุดลดความเสี่ยงจากการปลูก พืชเพียงอย่างเดียวและทำเกษตรควบคู่กับการปลูกป่าได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแนวทางในการพัฒนาโดยมีหลักการว่า ถ้า ราษฎรกลุ่มใดหรือคนใดสนใจและสมัครเข้าร่วมโครงการ ให้ทางศูนย์ช่วยเหลือในเรื่องความรู้ ทางวิชาการ ตลอดจนสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ในระยะแรกเมื่อราษฎรสามารถปฏิบัติเอง หรือช่วยเหลือตัวเองและ พึ่งพาตนเองได้ ก็จะเป็นตัวอย่างเมื่อราษฎรคนอื่นๆ เห็นตัวอย่างที่ดีแล้ว ก็จะสมัครใจเข้าร่วมโครงการในภายหลัง อย่างไรก็ตามการขยายผลสู่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียงนั้น ควร ขยายในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มย่อยๆ และด้วยความสมัครใจของราษฎร เองก่อน พื้นที่ใดมีปัญหาและราษฎรไม่สมัครใจก็จะไม่มีการบังคับ ต่อเมื่อราษฎรเห็นตัวอย่างที่ดี

แล้วก็จะเข้ามาร่วมเองในภายหลังส่วนราษฎรที่สมัครใจ ก็ให้ช่วยเหลืออย่างเต็มที่ (พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ 26 มิ.ย. 32)

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ มีความก้าวหน้า ประสบความสำเร็จ ทั้งในด้านศึกษา วิจัย และปรับปรุงดินที่มีปัญหาสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร เช่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูสภาพป่าไม้ การอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อปรับปรุงดิน เป็นต้น ปัจจุบันการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้มีการจัดทำแผนแม่บท 5 ปี ซึ่งในปี 2550 เป็นแผนแม่บทฉบับที่ 4 (ปี พ.ศ. 2550 – 2554) เพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่ร่วมสนองพระราชดำริทั้ง 21 หน่วยงานในจังหวัดเพชรบุรี ให้การดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกันและให้เป็นไปตามกรอบพระราชดำริ ทั้งในเรื่องของการฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริ รวมถึงการขยายผลสู่ราษฎร

5.1 นโยบายการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. ดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลอง เพิ่มเติมจากแนวพระราชดำริ เฉพาะเพื่อให้การดำเนินการตามแนวพระราชดำริบรรลุผล หรือเพื่อให้มีการขยายผลตามแนวพระราชดำริ มากขึ้น

2. นำแนวพระราชดำริ และผลที่ได้จากการดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริ ดำเนินการในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ให้เกิดเป็นรูปธรรม เพื่อให้เป็นตัวอย่าง ทำการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อให้บริการข้อมูลแก่หน่วยงาน หน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งประชาชนที่ต้องการข้อมูล

3. รวบรวมผลการศึกษา ผลการวิจัย ผลการทดลอง จัดทำเป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และเพื่อใช้เป็นคู่มือในการขยายผลสู่ประชาชนโดยรอบพื้นที่ ให้ความรู้เพิ่มเติมกับสมาชิกเดิม เพื่อพัฒนาการดำเนินกิจกรรมของสมาชิก โดยเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถใช้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการและใช้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานให้กับประชาชนโดยทั่วไปที่สนใจ

4. มีการส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา การวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนของตนเอง

5. ทำการพัฒนาบุคลากร และการปฏิบัติของบุคลากรของศูนย์ฯ ให้สามารถทำงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มีการทำงานอย่างประสานสอดคล้องและมีการบูรณาการทำงาน ร่วมกัน

5.2 แผนการดำเนินงาน

1. การศึกษาวิจัยทดลอง หรือการดำเนินการใดๆ ที่ต้องดำเนินการตามแนวพระราชดำริ แต่ยังไม่ได้ทำการศึกษา วิจัย ทดลอง หรือดำเนินการ ส่วนงานหรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ทำการศึกษา วิจัย ทดลอง หรือ ดำเนินการ ให้ครบถ้วนตามแนวพระราชดำริ

2. มีการบันทึกผล การศึกษาวิจัย ทดลอง หรือการดำเนินการใดๆ ที่เสร็จสิ้นแล้ว ไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ซึ่งถ้าไม่ประสบผลสำเร็จจะต้องบันทึกเหตุแห่งความไม่สำเร็จไว้อย่าง ชัดเจน ทั้งนี้เป็นไปตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

3. การศึกษา วิจัย ทดลอง หรือการดำเนินการใด ๆ ที่เป็นลักษณะการดำเนินการโดย ต่อเนื่อง เมื่อสิ้นสุดแต่ละปีของการดำเนินงาน มีการสรุปผลเปรียบเทียบการดำเนินการตั้งแต่ต้น จนถึงเวลาสิ้นปีได้

4. มีการจัดเก็บข้อมูลในการดำเนินงานและข้อมูลพื้นฐานที่เป็นระบบ และเป็นข้อมูลที่ เป็นปัจจุบันมีเอกสารองค์ความรู้ จากผลการศึกษา วิจัย ทดลอง หรือการดำเนินการ ในแต่ละด้าน ดังนี้

4.1 ขั้นตอนและวิธีการในการฟื้นฟูสภาพป่าไม้และป่าชายเลน

4.2 การพัฒนาและการบริหารจัดการแหล่งน้ำ

4.3 การทำการเกษตรอย่างยั่งยืน

4.4 แนวทาง วิธีการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนรอบๆ พื้นที่ศูนย์ฯ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริ

เพื่อให้ส่วนงานหรือหน่วยงานที่ร่วมดำเนินการ ดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลอง สอดคล้อง และให้ครบถ้วนตามแนวพระราชดำริ อีกทั้งเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของส่วนงานหรือ

หน่วยงานที่ร่วมดำเนินการนั้นๆ และจะดำเนินการศึกษา วิจัย ทดลอง เพิ่มเติมจากแนวพระราชดำริ ได้เฉพาะเพื่อให้การดำเนินการตามแนวพระราชดำริบรรลุผล หรือเพื่อให้มีการขยายผลตามแนวพระราชดำริมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการขยายผล ถ่ายทอดเทคโนโลยี ตามแนวพระราชดำริ และการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

เพื่อให้ส่วนงานหรือหน่วยงานที่ร่วมดำเนินการ ร่วมกันดำเนินการขยายผล และ ถ่ายทอดเทคโนโลยี ตามแนวพระราชดำริ อย่างเป็นระบบ มีการบูรณาแผนการดำเนินการและ กำหนดกลุ่มเป้าหมายรวมกัน โดยนำแนวพระราชดำริ และผลการศึกษา วิจัย ทดลองตามแนวพระราชดำริ แก้ไขปัญหาให้กับประชาชนได้อย่างครอบคลุมและเป็นขั้นตอนตามลำดับ รวมทั้งการ สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของประชาชน และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา ชุมชนของตนเอง สร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีกิน ดียิ่งขึ้นโดยใช้แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นไปตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง และ ขยายในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มย่อยๆ ด้วยความสมัครใจของพื้นที่ใด ที่มีปัญหาและราษฎรไม่สมัครใจก็จะไม่มีการบังคับ ต่อเมื่อราษฎรเห็นตัวอย่างที่ดีแล้วก็จะเข้า มาร่วมเองในภายหลัง ส่วนราษฎรที่สมัครใจ นั้น ก็ให้ความช่วยเหลือเต็มที่ ตามพระราชดำริ ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงพระราชทานไว้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการ พัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้รับการฟื้นฟูมาแล้วให้คงอยู่และมีความสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและได้ใช้ประโยชน์ ตาม พระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงพระราชทานไว้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์

เพื่อเป็นการสนับสนุนยุทธศาสตร์ด้านการขยายผล ถ่ายทอดเทคโนโลยี ตามแนว พระราชดำริ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์และพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้การประชาสัมพันธ์อย่างเข้มข้น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ

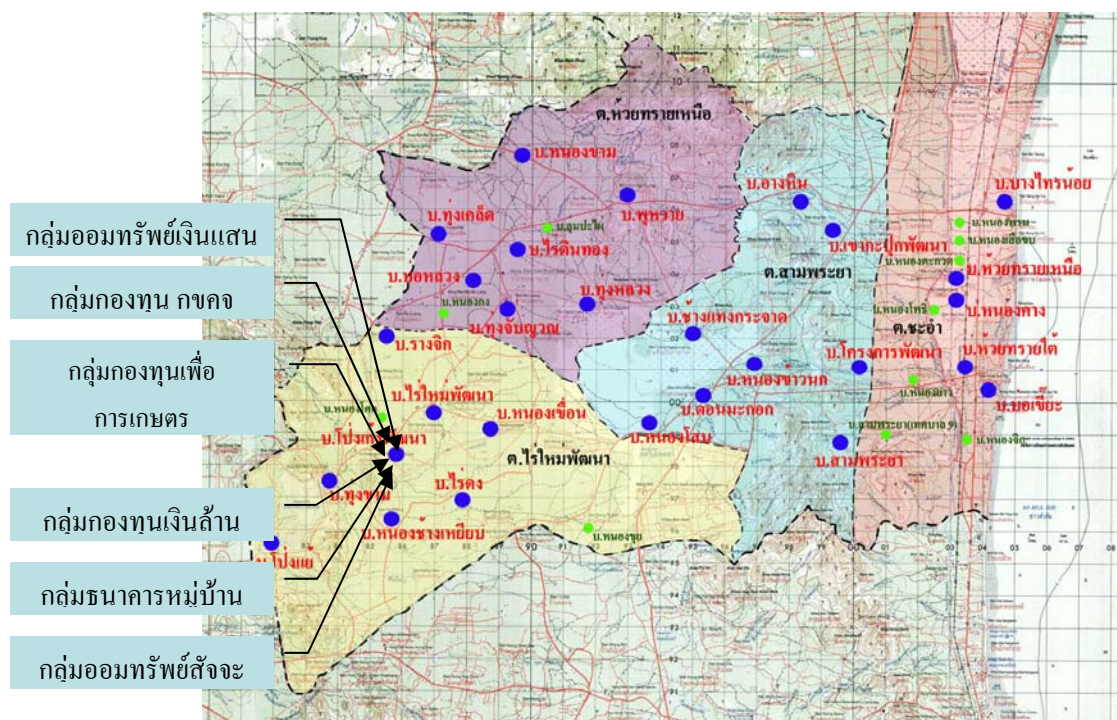
เพื่อให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ และการดำเนินการเป็นไปตามยุทธศาสตร์ และบรรลุผลตามที่ได้กำหนดไว้

5.3 ประวัติบ้านโป่งแก้งพัฒนา

เป็นหมู่บ้านที่ย้ายมาจากหมู่บ้านไร่ใหม่พัฒนา ปี พ.ศ. 2533 เพราะหมู่บ้านเก่ามีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรรมมาก ดูแลไม่ทั่วถึง ที่ตั้งอาณาเขต ทิศเหนือ จดหมู่ 3 บ้านรางจิก ทิศใต้ จดหมู่บ้านไร่ดงหมู่ 5 ทิศตะวันออกจดหมู่ 2 บ้านไร่ใหม่พัฒนา และทิศตะวันตก จดหมู่ 1 บ้านทุ่งขาม เส้นทางคมนาคมเป็นถนนลูกรังสภาพใช้ได้ตลอดทั้งปีและเชื่อมต่อกับหมู่บ้านต่างๆ การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ทำนา ปลูกอ้อย, สับปะรดและพืชผักต่างๆ การนับถือศาสนา เกษตรกรในบ้านโป่งแก้งพัฒนาทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ สภาพของบ้านเรือนมีลักษณะเป็นโครงสร้างของไม้หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้องและมีอายุตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป สภาพการถือครองที่ดิน พื้นที่ทั้งหมด 4,756 ไร่ มีพื้นที่การเกษตร 3,350 ไร่ พื้นที่ปลูกไม้ผล, ไม้ยืนต้น 450 ไร่, พื้นที่ชลประทาน 1,500 ไร่และทำนาข้าว 300 ไร่ การบริการด้านสวัสดิการ มีไฟฟ้าใช้ทุกหลังคาเรือนรวมทั้งมีสถานีนอนม้ายสำหรับบริการด้านสุขภาพ, โรงเรียนระดับ ประถมศึกษาศาลากลางบ้าน, ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 1 แห่งโดยขอรับการสนับสนุนหนังสือจาก กศน., เสี่ยงตามสายและมีรถรับจ้างวิ่งระหว่างหมู่บ้านถึงอำเภอทุกวัน

แผนภูมิที่ 2.1

แผนที่ตั้งหมู่บ้านโป่งแก้งพัฒนา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บัณฑกร อ่อนดำ (2524, น. 39-45) ให้ความเห็นเกี่ยวกับกลุ่มว่า เป็นการริเริ่มแก้ปัญหาการอยู่รอดของเกษตรกร โดยเริ่มจากการฟื้นฟูคุณค่าเดิมของชุมชนไทย ได้แก่ การแบ่งปัน และการให้ความร่วมมือ มีความสามัคคีกันในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อป้องกันการกู้ยืมเงินที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงจากกลุ่มนายทุน หรือกลุ่มสัจจะที่แสดงให้เห็น ถึงการให้คำสัญญาว่าจะอดออม ไม่ฟุ่มเฟือยกับการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันนั่นเอง นอกจากนี้ ก็มีวัตถุประสงค์เพียงให้สมาชิกของกลุ่มไปเพื่อตอบสนองความจำเป็นของครอบครัวเพียงเท่านั้น

กอลทัง (Galtung, 1995, p. 50) กล่าวว่า กระบวนการพลวัตที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ในทุกระดับจากระดับปัจเจกชน ชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศชาติ การพึ่งตนเองเปรียบเสมือนการที่ชุมชนมีความเป็นเอกภาพ มีอิสรภาพในการดำเนินชีวิต สามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่จะมองข้ามความสำคัญไม่ได้เลยโดยสอดคล้องกับ อรรถภูญา ตัญญะเกตุ (2541, น. 12) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง โดยการรวมกลุ่มกันในชุมชนนั้น จะทำให้

สมาชิกของชุมชนตระหนักในพลังและความสามารถของกลุ่มและตนเองมีความเชื่อมั่นและมุ่งมั่นที่จะพึ่งตนเองในที่สุด เนื่องจากต้องการให้ชุมชนผลิตสิ่งที่เอื้อประโยชน์โดยตรงต่อการยังชีพของตน ตัวอย่าง ความสำเร็จของการรวมกลุ่มเช่น กลุ่มอาชีพแปรรูปและถนอมอาหารบ้านศรีดอนมูล ตำบลชมพู จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและวัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นของตนอย่างคุ้มค่าประกอบกับการร่วมมือร่วมใจของคนในท้องถิ่น จนก่อให้เกิดความสำเร็จจนทุกวันนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2539, น. 74-86) เป็นต้น

อนุพงษ์ วาวงศ์มูล (2542, น. 62-102) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ พบว่า การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ “ทฤษฎีใหม่” มีผลทำให้เกษตรกรมีความพออยู่พอกิน และเพิ่มรายได้ – ลดรายจ่าย มีการรวมกลุ่ม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจพบว่า ครัวเรือนของสมาชิกมีรายได้ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

สุลาวัลย์ ทัศนานุตรียะ (2545, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพโครงการไทยช่วยไทยสำนักงานประชาสงเคราะห์ จังหวัดอ่างทอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเข้มแข็งของกลุ่ม ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่ม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งหรือความสำเร็จของกลุ่ม ประกอบด้วย ลักษณะผู้นำแบบประชาธิปไตย ลักษณะสมาชิกแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการที่เหมาะสม และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

บุษราภรณ์ ต่างใจ (2546, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มชาวเขา ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดน่าน เกี่ยวกับ ปัจจัยความสำเร็จของกลุ่ม พบว่าด้านปัจจัยภายใน สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มีความรู้ในวัตถุประสงค์การจัดตั้งและหลักการดำเนินของกลุ่มในระดับสูง หัวหน้ากลุ่มมีลักษณะเป็นผู้นำ การบริหารกลุ่มและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยภายนอก กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในระดับมาก

สรุปการประเมินผลชุมชน เพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตในระดับชุมชนหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ สำนักงาน กปร. (กุ่มภาพันธุ์, 2547) ดัชนีคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ศึกษาการพัฒนามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเมื่อดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ กล่าวคือ มีเกณฑ์คุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้น จาก 0.716 ในปี พ.ศ. 2537 ขึ้นเป็น 0.791 ในปี พ.ศ. 2539 เป็นเกณฑ์ที่กำลังก้าวไปสู่คุณภาพชีวิตในระดับที่สูงขึ้น โดยมี 3 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ซึ่งมีศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริรวมอยู่ด้วย

อาชีพหลักภาคเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เหตุผล คือเมื่อดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริ ทำให้มีรายได้ดีขึ้นกว่าเดิมส่วนรายได้ของครัวเรือนในหมู่บ้านมีรายได้สุทธิสูงกว่ารายได้สุทธิเฉลี่ยตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานมีครัวเรือน ร้อยละ 49.4 ของครัวเรือนในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ทั้งหมดยังมีหนี้สิน แต่ร้อยละ 51.6 มีรายได้พอกับรายจ่าย

การประเมินผลโครงการเกษตร ทฤษฎีใหม่ จำนวน 5 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2543) เน้นการศึกษาผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์การและสิ่งแวดล้อมของการพัฒนาการเกษตรทฤษฎีใหม่ทั้งในด้านการบริหารจัดการที่ดินแรงงาน ผลตอบแทนทางการเงินและลักษณะทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ครอบคลุม 3 ตำบล 18 หมู่บ้าน โดยมีนายชวน บัวสด เกษตรกรหมู่บ้านโป่งแก้งพัฒนา ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี เป็นเกษตรกรที่ได้รับรางวัลโครงการคัดเลือกแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2542 ทั้งนี้จากการประเมินผลโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 5 ศูนย์ศึกษาการพัฒนา มีหลักเกณฑ์และผลการประเมินดังนี้

ประเด็นที่ 1 การปฏิบัติตามแนว เกษตรทฤษฎีใหม่

ขั้นที่ 1 การผลิตเพื่อพออยู่พอกิน โดยมีครัวเรือนที่จัดสรรพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมในแปลง ทฤษฎีใหม่ ครอบคลุมทั้ง 4 ส่วน ถึงร้อยละ 79.0 กลุ่มตัวอย่างทำนาในแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ร้อยละ 89.0

ขั้นที่ 2 รวมพลังในรูปของกลุ่ม หรือสหกรณ์ ซึ่งจากการประเมินผลพบว่า มีการรวมกลุ่มร้อยละ 86.0 เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่เพื่อสวัสดิการและเพื่อพัฒนาสังคม เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ รวมถึงกลุ่มอาชีพ ร้อยละ 41.0 เกษตรกรสามารถเข้าสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ได้ ร้อยละ 37.0 และเกือบทุกครัวเรือนได้เข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ของหมู่บ้าน ร้อยละ 96.0 แสดงว่า ผู้ดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ถือได้ว่าเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาเข้าสู่ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 แล้ว

ขั้นที่ 3 การประสานเพื่อจัดหาแหล่งเงินทุน มีเกษตรกรที่รวมกลุ่มกันเพื่อจัดหาแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต ร้อยละ 61.0 โดยเกษตรกรสามารถเข้าสู่การเกษตรทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 3 ได้ร้อยละ 14.0 ซึ่งปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่เข้าสู่ขั้นที่ 3 ได้แก่การรวมกลุ่มที่มีอยู่ยังไม่เข้มแข็งพอและไม่สามารถประสานกับหน่วยงานภายนอกได้

ประเด็นที่ 2 จากการดำเนินชีวิตโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 5 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ปรากฏว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 72.0 มีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอ และหลากหลายชนิด ร้อยละ 72.0 ประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร ร้อยละ 71.0 ครอบครัวมีความอบอุ่นและปลอดภัยเพราะได้อยู่กันพร้อมหน้า ร้อยละ 37.0 มีสุขภาพดีขึ้นเพราะลดการใช้สารเคมี ร้อยละ 34.0 มีรายได้พอเพียงในครัวเรือนร้อยละ 75.0 และเหลือเป็นเงินออมร้อยละ 32.0

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและการศึกษาลงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรูปแบบ “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งมีการเชื่อมโยงจากขั้นตอนที่หนึ่งสู่ขั้นตอนที่สอง คือในเรื่องของการรวมกลุ่มจะเห็นได้ว่า เมื่อเกษตรกรนำมาใช้สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตทั้งด้าน เศรษฐกิจ ได้แก่ มีรายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดลง ซึ่งจะไปสู่การออม ส่วนด้านสังคมนั้น ได้แก่ การมีเวลาให้กับครอบครัวมากขึ้นมีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อมด้วย เพราะเมื่อมีการรวมกลุ่ม ประการหนึ่ง คือการทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง อาจส่งผลให้สุขภาพของเกษตรกรดีขึ้นและเมื่อใช้สารเคมีน้อยลง สภาพแวดล้อมทางการเกษตรก็ดีขึ้นเช่นเดียวกัน ทั้งนี้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ ดังนี้

7. กรอบแนวคิดในการศึกษา

